

Kulturhistorisk inventering

YTTERMALUNGS KAPELL

Malungs socken, Dalarnas län

Antikvarisk rapport 2018:16

Svenska kyrkan

 **Dalarnas
museum**

Kulturhistorisk inventering

YTERMALUNGS KAPELL

Malungs församling
Malungs socken, Malung-Sälens kommun
Dalarnas län

Antikvarisk rapport 2018:16

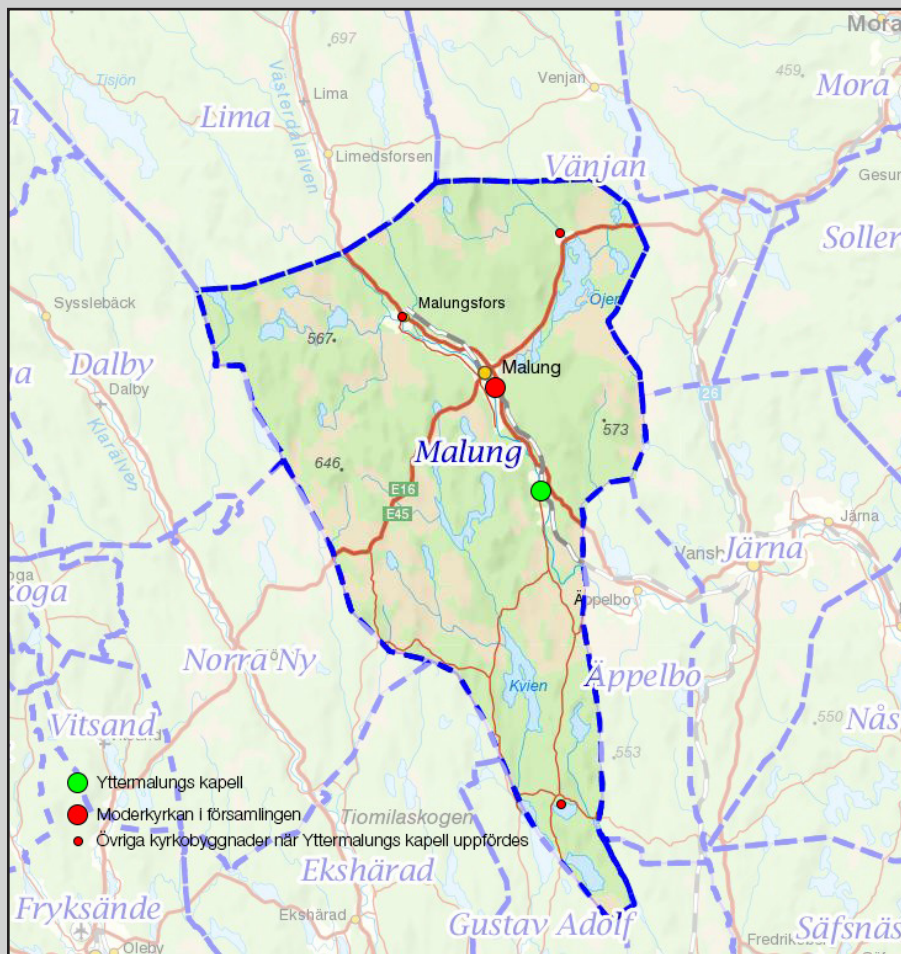
Dnr: 16/15

FÖRFATTARE: Adam Moll

Foton: Där inget annat anges är foton tagna av
Adam Moll och Simon Langwagen, Dalarnas museum

INNEHÅLL

INLEDNING.....	7
Bakgrund.....	7
Syfte.....	7
Mål.....	7
Användningsområden.....	7
Rapportens upplägg.....	7
Process och metod.....	8
Kulturhistoriskt värde.....	8
 HISTORIK OCH UTFORMNING.....	11
Kyrkogården.....	14
Exteriör.....	14
Interiör.....	15
Kronologi.....	17
 KULTURHISTORISK VÄRDERING.....	19
 KÄLLOR.....	22

Geografi

Yttermalung ligger tretton kilometer söder om Malungs sockens kyrkby. Byn är gammal, och dess första kapell uppfördes troligen redan på 1500-talet. Detta kapell har sedan efterföljts av flera olika innan dagens kyrkobyggnad byggdes. Kapellet ligger intill Västerdalälvens östra strand. Yttermalung har karaktär av radby men kapellet och kyrkogården ligger något avskilda i förlängning av en lokal bygata som ansluter till landsvägen mot Tyngsjö. Från landsvägen leder en rak asfalterad väg förbi parkeringsplatsen till kyrkotomtens ingång. Bybebyggelsen breder i huvudsak ut sig norr om kapellet. Strax nordost om kapellet och i vinkel med detta ligger en gammal skolbyggnad som sedan 1972 tillhör församlingen och som har inretts till församlingsgård.

Yttermalungs kapell skyddas som kyrkligt kulturminne enligt kulturmiljölagen 4 kap. 3 §.

INLEDNING

Bakgrund

På uppdrag av Västerås stift har Dalarnas museum genomfört en inventering av Yttermalungs kapell. Fältarbetet genomfördes under sommaren 2017 av byggnadsantikvarie Adam Moll och yrkespraktiserande antikvarie Simon Langwagen från Uppsala universitet Campus Gotland. Den här inventeringen är en del av det större stiftsprojektet *Moderna kyrkor i Dalarna*, vars syfte varit att inventera kyrkobyggnader som ägs av Svenska kyrkan i Dalarnas län och som uppförts under perioden 1930–1981. Liknande inventeringar har även utförts i de delar av Västerås stift som ligger i Västmanlands och Örebro län.

Moderna kyrkor i Dalarna är en del av projektet *Dalamodernismen* som syftar till att översiktligt dokumentera och kulturhistoriskt karaktärisera och bedöma byggnader och bebyggelsemiljöer i Dalarna uppförda under perioden 1930-1980. Projektet genomförs av Dalarnas museum.

Projektet är även en fortsättning på projektet *Västerås stift – moderna kyrkor*.

Syfte

Inventeringens syfte har varit att identifiera och översiktligt dokumentera kyrkobyggnaden och dess kulturhistoriska värden. Vidare har syftet även varit att belysa de moderna kyrkomiljöerna som en del av det moderna samhällets framväxt och förändring.

Mål

- Att genom samverkan öka kunskapsnivån och medvetenheten av Svenska kyrkans moderna bebyggelse och miljöer i Dalarnas län, Västerås stift.
- Genom att sprida kunskapen om modernismens kyrkobyggande öka känslan av delaktighet i det kyrkliga kulturarvet.
- Att öka kunskapen och förståelsen för det moderna kyrkobyggandets gestaltning, arkitektoniska uttryck och kulturhistoriska värde.
- Att förstå hur de teologiska förändringarna och demokratiseringen av liturgin har påverkat synen på kyrkorummet och dess gestaltning och arkitektur.
- Att skapa ett underlag för planering av underhåll och förvaltning av kyrkobyggnaderna.

Användningsområden

Stift, länsstyrelse, och förvaltare får bättre överblick och beslutsunderlag för att i handläggning och förvaltning värna de kulturhistoriska värdena i de moderna kyrkorna. Underlaget är av vikt vid exempelvis större och mindre vårdinsatser, ombyggnationer och avyttring.

Genom en större kunskap och medvetenhet om modernismens kyrkobyggande, dess uttryck, kvalitéer och kulturhistoriska värden, skapas möjligheter till att bättre hävda deras specifika värden och få till stånd underhåll som tar till hänsyn dessa.

Rapportens upplägg

I rapportens huvuddel redovisas det bakomliggande arbetet, en historik över byggnadens tillkomst och förändringar samt en övergripande kulturhistorisk värdering av byggnaden i sin helhet. Som bilagor finns beskrivningar av alla rum i byggnaden, huvudsakligen redovisade i tabellform. I tabellerna är enskilda byggnadsdelar beskrivna och värderade.

Kyrkorummet i Ytermalung kännetecknas av rymd, ljus och en mild färgskala.

Process och metod

Inventeringen började med arkivstudier i kyrkoarkiven. Arkivunderökningarna har varit en stor del av arbetet, för att titta på de handlingarna som berört byggnadernas tillkomst och förändringar. Större delen av arkivhandlingarna finns på Uppsala landsarkiv, ULA. Omfattningen på handlingar för de olika kyrkorna varierar kraftigt, från att vara näst intill obefintligt till att vara mycket omfattande. Materialet har sedan sammanställts till denna rapport.

Efter arkivstudierna vidtog inventeringsarbete i fält där varje kyrka dokumenterades i ord och bild rum för rum. Efter fasen med dokumentationsarbete och historiska efterforskningar bearbetades det insamlade materialet i en värderingsprocess som utgår från den arbetsprocess som beskrivs i Axel Unnerbäck's *Kulturbeskrivning av bebyggelse*, tillsammans med tankegods från Riksantikvarieämbetets *Plattform Kulturbeskrivning och urval*. Begreppsvärlden som används i Unnerbäcksmetoden beskrivs närmare i Bilaga 1.

Alla moment i arbetsprocessen har genererat rapportmaterial, och själva rapportskrivningen bestod främst i att sammanställa de olika pusselbitarna. Arbetsprocessens sista moment var layout samt kart- och bildredigering.

Kulturbeskrivning

En kulturbeskrivning går ut på att fastställa varför en kyrkobyggnad eller motsvarande miljö är värdefull för samhället idag. En kulturbeskrivning utförs vanligen genom att en byggnadsantikvarie metodologiskt undersöker byggnadens kvaliteter och egenskaper, sätter in dem i ett större sammanhang och förklarar hur byggnaden är värdefull och varför. Genom att utgå ifrån en värderingsmetod som är väl förankrad inom kulturarvssektorn blir resultaten av värderingen jämförbara med andra liknande värderingar och kan ligga till grund för hållbara beslut om en byggnad eller miljö. En metodologiskt utförd kulturbeskrivning är öppen för kritisk granskning eftersom den är möjlig att återskapa. Detta är en förutsättning för hållbar kulturmiljövård.

I vapenhuset sitter lampetter som byns skolbarn tillverkade.

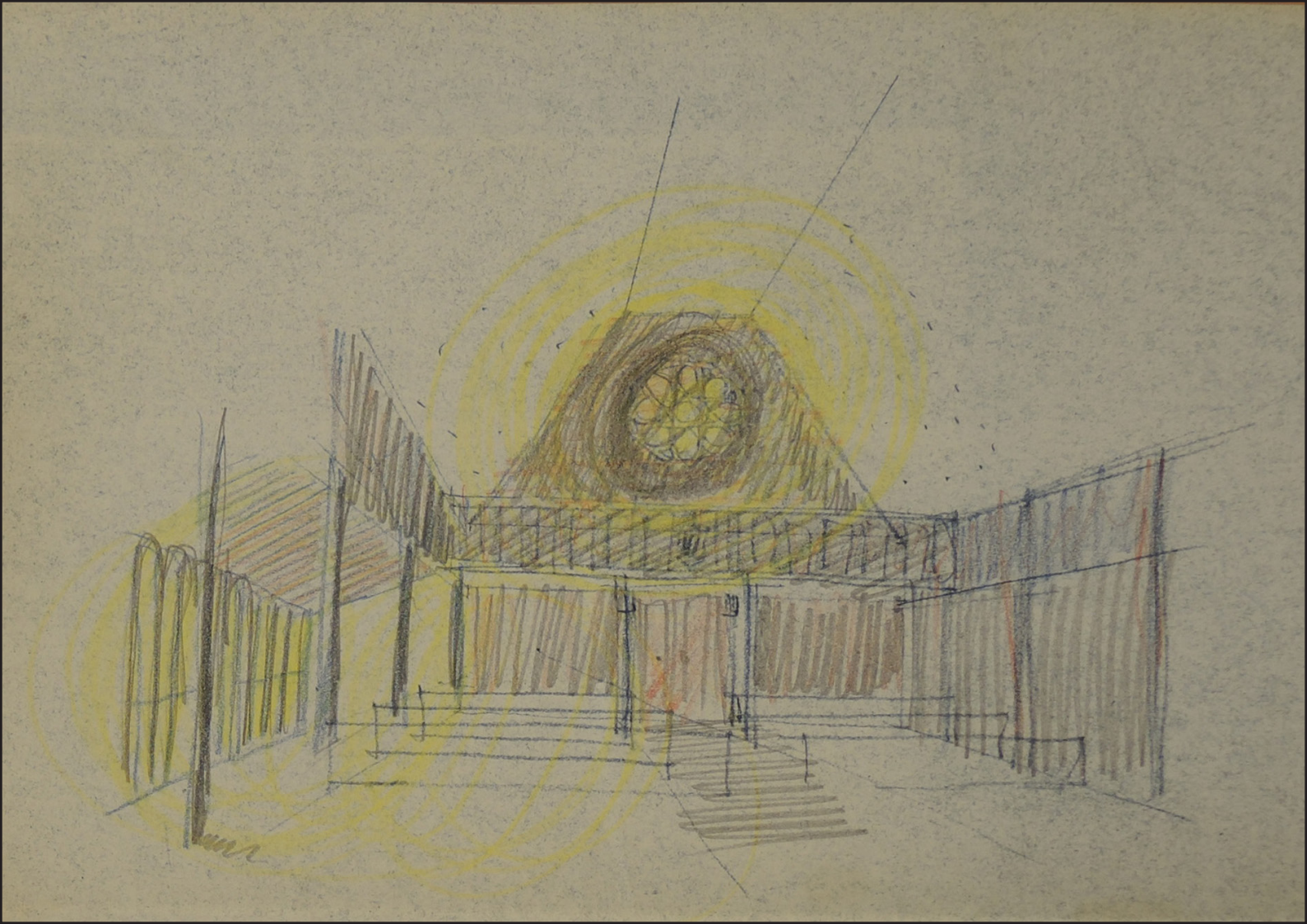
Den kulturhistoriska värdering som återfinns i slutet av rapporten har genomförts med utgångspunkt i den metod för kulturhistorisk värdering som återfinns i Axel Unnerbäcks *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* (Riksantikvarieämbetet, 2003). Metoden har kompletterats med tankegods från *Plattform kulturhistorisk värdering och urval* (Riksantikvarieämbetet, 2015). Den kulturhistoriska värderingen bygger på kunskap och information som är utspridd i hela den kulturhistoriska dokumentationen, både i de bifogade tabellerna och i rapportdelen.

Ett centralt begrepp för den kulturhistoriska värderingen är *kulturhistoriskt värde*. I denna rapport används begreppet för att beskriva två olika kategorier av värden: *dokumentvärden* och *upplevelsevärden*.

En byggnad som har dokumentvärden bär på viktig information om det förflutna. Syftet med att värna dokumentvärden är att bevara källor till historisk kunskap som kan bidra med ökad förståelse för människans livsvillkor i skilda tider – inklusive vår egen tid. Byggnader med höga dokumentvärden kan erbjuda kunskap om historiska skeenden och berättelser som anses särskilt relevanta för samhället.

En byggnad som tillskrivs upplevelsevärden bär på kvaliteter och egenskaper som en betraktare med sina sinnen upplever och reagerar på. En byggnad av mycket hög hantverksmannamässig kvalitet kan exempelvis upplevas som vacker – ett estetiskt upplevelsevärde. Gamla byggnader som använts av många människor kan vara viktiga minnesmärkor och utgöra en viktig aspekt av grupper eller individers identitet – ett socialt identitetsvärde.

Byggnadens sammantagna kulturhistoriska värde utgår från en sammanvägning mellan dokumentvärden, upplevelsevärden och vissa förstärkande egenskaper så som pedagogisk användbarhet, autenticitet, sällsynthet och representativitet. Alla värden som tillskrivits kyrkobyggnaden förklaras i sitt sammanhang i den kulturhistoriska värderingen. Ett sådant förfarande underlättar förståelsen för värderingen och gör det möjligt att granska den vetenskapligt.

En skiss från oktober 1963 visar hur Tore Virke tänkt sig att rosettfönstret ovanför läktaren skulle sprida västljus. I det slutgiltiga utförandet släpptes dock mindre ljus än tänkt igenom eftersom tornets stolpstomme delvis är i vägen för ljuset.

Koret i sitt ursprungliga utförande. Bakom skranket låg sakristian. Foto: Bertil Berthelson, 1932, Kulturmiljöbild.

Exteriören i 1890 års utförande. Foto: Bertil Berthelson, 1932, Kulturmiljöbild.

*Kyrkorummet under ombyggnad. Observera de äldre renskrapade inventarierna till vänster i bild.
Fotograf okänd, 1965 eller 1966. Källa: ULA.*

HISTORIK OCH UTFORMNING

Historik, utformning och kronologi delvis hämtade från Darphin, Jean-Paul, *Kulturbeskrivning av Yttermalungskapellet*, 2005.

Yttermalungskapellet har föregåtts av flera äldre kyrkobyggnader. Det äldsta kapellet, som troligen uppfördes under 1500-talet, ersattes av ett nytt 1660. Detta kapell ombyggdes helt drygt 100 år senare, 1779. Efter ytterligare en ombyggnad på 1820-talet revs kapellbyggnaden slutligen 1890 för att ersättas med en ny kyrkobyggnad i nygotisk stil, helt i tidens anda. Det nygotiska 1890-talskapellet genomgick på 1960-talet en ombyggnad som fullständigt förvandlade dess ursprungliga form och karaktär och skapade en i praktiken helt ny byggnad.

Det nygotiska kapellet från 1890 ritades av arkitekt Gustaf Sjöberg. Kapellet uppfördes efter en korsformad centralplan med sakristia bakom altaret och torn i väst. Det hade en mycket rik nygotisk karaktär och plats för 500 gudstjänstdeltagare.

Sedan 1944 hade Yttermalungsborna önskat en förändring av sitt kapell. Bristande underhåll fick till slut 317 Yttermalungsbor att 1962 underteckna en skrivelse till församlingen där de krävde en grundlig reparation av kapellet. Redan 1960 hade dock Jerk Werkmäster upprättat ett förslag till restaurering, där exteriören lämnades i stort sett oförändrad men korsarmarna interiört avdelades med väggar för att skapa bättre utrymmen för sakristia och minska antalet outnyttjade bänkplatser. Werkmästers bedömning var att kapellet var en tidstypisk representant för sin tids kyrkobyggnadskonst och att det därför borde bevaras av kulturhistoriska skäl, men att interiören krävde anpassning för att bli mer funktionell.

I det som blev kvar efter rivningen av norra korsarmen inreddes sakristia och förråd.

Jerk Werkmäster kom emellertid inte att ansvara för restaureringen. Istället kopplades arkitekten Tore Virke in. Han hade redan tidigare, 1959–60, ritat en stor ombyggnad av Rörbäcksnäs kyrka i grannsocknen Lima. I Rörbäcksnäs ville moderförsamlingen och stiftet först riva kyrkan och bygga en ny, men ekonomin och Rörbäcksnäsbornas känslor för sin kyrka ledde istället till en ombyggnad. Förhållandena var alltså likartade gentemot Yttermalungs kapell, som Kungl. Byggnadsstyrelsen föreslagit skulle ersättas med en nybyggnad. När Tore Virke blev en del av projektet hade nybyggnadsplanerna redan övergivits, så arkitekten föreslog en lösning där det befintliga kapellet förminskades genom partiell rivning av korsarmarna. I det som kvarstod av norra korsarmen förlades sakristia, förråd och toalett och i den södra korsarmen plats för orgel och kör. På så vis skulle kyrkorummet bli av med den känsla av ödslighet som församlingen upplevde i sin rymliga korskyrka.

När ombyggnaden planerades fanns det fortfarande församlingsbor kvar i livet som hade upplevt uppförandet av kapellet 1890. Tore Virke var mån om att hedra dem och de tidigare generationerna som byggt kapellet och satte som utgångspunkt att försöka återanvända så mycket som möjligt av rivningsvirket, så att forna tiders arbete inte skulle gå till spillo. Ett ytterligare skäl till återbruksambitionen var att arkitekt Virke såg vilken överlägsen kvalitet som materialet hade, och därför insåg vilka ekonomiska och kvalitetsmässiga vinster som fanns med att ta till vara på materialet.

Även om arkitekten hyste respekt för hantverket bakom Yttermalungs dåvarande kapell så var han ingen större försvarare av dess nygotiska stil. Därför genomfördes många förändringar som var av mer gestaltningssmässig karaktär snarare än av praktiska skäl. Bland annat täcktes de synliga sparrarna i kyrkorummets innertak med ny slät panel, likaså försågs exteriören med ny lockpanel, och tornet fick en mindre vass tornhuv. Resultatet blev en kyrkobyggnad med ett helt nytt uttryck, utan likhet med den gamla.

Men trots att ombyggnaden blev så genomgripande så finns ännu mycket kvar från byggnadens tidigare skepnad. Bland annat flyttades de två rosettfönster som satt i de borttagna korsarmarna upp till tornet, för att ge kyrkorummet lite västljus; det södra sidoskeppets fönster kom från rivna delar; orgeln byggdes med rivningsvirke; delar av

I den del som blev kvar efter rivningen av södra korsarmen sattes det in återbrukade fönster. Perspektivfönstren i takkupan var dock moderna, och har även ersatts i en senare renovering. Lameller framför fönstren dämpar det skarpa ljuset.

Predikstolen är från 1890 men fick en ny färgsättning.

Dopfunten tillverkades av predikstolens fundament. Dopaltaret är från 1779 och var tidigare huvudaltare.

Utsikt mot norr från tornets ljudportar.

det gamla korskranket byggdes om till nya dörrar i kapellet; dopfunten tillverkades av den gamla predikstolens fundament; och den nya väggpanelen tillverkades i stor utsträckning av rivningsvirke. Efter påpekande från Kungl. Byggnadsstyrelsen insattes även äldre inventarier, från ett tidigare kapell på platsen. Bland dessa hör altartavlan; en äldre klocka som hängdes på norrväggen; en nummertavla på norrväggen; och två ljuskronor från 1700-talet.

Den nya kyrkobyggnaden är en modernistisk och funktionell skapelse som förenar enstaka traditionella liturgiska detaljer med 1960-talets arkitektoniska uppfattning om inredningskonst.

Kyrkogården

Yttermalungs kapell fick begravningsrätt först 1846, då en kyrkogård invigdes i anslutning till kapellet. Innan dess fördes de döda till Malung. Den äldsta delen av kyrkogården är anlagd närmast kapellet: i söder, väster och öster. Där ligger ännu några gravvårdar från 1800-talets andra hälft. Kyrkogården har därefter utvidgats mot söder i två etapper, 1972 och 1990.

Kyrkogården har sin huvudingång i norr, i förlängning av infartsvägen som ligger i axel med tornet. Ingången till kyrkotomten markeras av kraftiga pelare i huggen granit. Kyrkogården tillika kyrkotomten avgränsas av låga häckar. Kyrkogårdens gravkvarter domineras av stora gräsmattor, på vissa platser avdelade av häckar och i övrigt genom några asfalterade alléer. Även kring själva kyrkobyggnaden löper en asfalterad allé. Gravvårdarna ligger i långa rader. Omkring och inom kyrkogårdsområdet förekommer många lövträd, i synnerhet björkar.

Exteriör

Kapellets exteriör omdanades fullständigt vid 1960-talets ombyggnad. I stort behölls endast del av stommen i långhuset och tornet medan norra och södra korsarmarna revs till största del. Den ursprungliga korsplanen förändrades och byggnaden fick istället karaktären av en långkyrka med vingar.

Kyrkorummets gestaltning ändrades markant med ombyggnaden 1965–66.

Utvändigt har kapellet efter ombyggnaden fått en stramare och förenklad utformning som präglas av modernistiska inslag. Nygotikens fältindelningar och utsmyckningar har skalats av och fönstrens placering och utformning har till stor del förändrats, även om många av kapellets fönster är återvunna från dess tidigare gestaltning. Kapellet brädfodrades utvändigt med vitmålad lockpanel. Tornets tak och spira fick en annorlunda och förenklad utformning. Långhuset har sadeltak med hög resning och förlängt fall över de kapade korsarmarna i norr och söder, vilka också fått takkupor. Avvattningen i koppar består av ständrännor med rektangulära stuprör. Samtliga tak har skivtäckning av kopparplåt.

Interiör

Kapellets ombyggnad på 1960-talet har även medfört en påfallande omdaning invändigt. I den kapade delen av norra korsarmen inreddes en ny sakristia. Den kapade delen av södra korsarmen har omvandlats till sidoskepp, med stora fönstersystem, från golv till tak, som öppnar sig mot kyrkogården. Långhusets hörnfönster ersattes även med sammanfogade takfönster i höjd med korsarmarna.

Västläktaren sänktes och försågs med ny trappa som flyttades från vapenhuset in i kyrkorummet. Rosettfönstren som tidigare satt i korsarmarna är numera insatta i tornet, över läktaren och över kyrkporten. Även koret omvandlades och fick ny karaktär, bland annat igensattes korfönstren som ersattes med ett smalt högt sidofönster i syd. Det ursprungliga synliga takbjälklaget övertäcktes helt med furupanel och hela kyrkorummet fick en förenklad karaktär, i kontrast med den ursprungliga nygotiska rikhaltiga inredningen. Även koret och kyrkorummet fick väggbeklädnad med träpanel.

Färgsättningen i det nya kyrkorummet är utförd efter ett förslag av Tore Virke och präglas av lasyrer i milda pastellfärger. Arkitekten provade först att låta vägghpanelerna vara omålade, eftersom de till största del bestod av återvunnet rivningsvirke med en vacker rosa-violett ton. Men när de äldre inventarierna provplacerades i kyrkorummet sågs det som nödvändigt att ändå måla väggarna för helhetsintryckets skull. Kyrkorummet och koret har kvar det ursprungliga furugolvet, men slipat och lackat.

Av kapellets tidigare tre läktare blev en kvar efter ombyggnaden. Den inreddes mycket enklare och intimare än föregångarna.

Trots omvandlingarna har del av de äldre inventarierna och inredningarna från det tidigare kapellet på platsen och från 1890-talets kapell bevarats, det mesta har dock omplacerats och förändrats. Kapellets modernistiska karaktär förenas därför till viss mån med inslag av traditionellt allmogehantverk.

Vid ombyggnaden flyttades altarplassen mot korväggen. Nuvarande altartavla är utförd 1792 av Juvas Anders Ersson och föreställer Kristi förklaring. Själva altaret härrör från 1890 liksom altarringen. Altaret och altarringen har dock fått ny målad dekor med bland annat marmoreringar, tänkt att underordna sig altartavlan.

Dopaltaret anges vara från 1779 och tillkom som huvudaltare i samband med 1770-talets ombyggnad. I samband med uppförandet av nya kapellet 1890 omplacerades altaret till södra korväggen, som dopaltare. Det har efter den senaste ombyggnaden behållit sin funktion och plats. Dopaltartavlan består numera av en kurbitsmålning, troligen utförd av Juvas Anders Ersson. Den ersätter en förkommen målning av samma konstnär. Dopfunten av trä framför dopaltaret är tillverkad av predikstolens fot.

Kapellets gamla nummertavla från 1710, med förgylld enkel ram, har flyttats till norra långväggen. Predikstolen härstammar från 1890-talets inredning. Den har dock sänkts och förlorat sin fot (se ovan). Samtidigt har den fått ny målad dekor i stil med altaret, altarringen och dopfunten.

Den strama bänkinredningen med öppna traditionella bänkar härstammar från 1960-talets ombyggnad.

Ljuskronan av mässing över mittgången är från 1890-talet, och har behållit sin ursprungliga placering. Den kompletterades 2003 med en liknande nytillverkad krona som placerats i främre delen av gången mot koret. I södra sidogången hänger en ljuskrona av trä från 1792. I övrigt har kyrkorummet fått nya moderna väggarmaturer.

Orgeln som är av Magnussons fabrikat tillkom 1966 i samband med ombyggnaden. Den ersatte ett äldre harmonium.

Tornets båda klockor är gjutna 1889 i Stockholm och har tillkommit i samband med uppförandet av nya kapellet 1890. En äldre gjutjärnsklocka från 1660 flyttades vid senaste ombyggnaden från tornet till kyrkorummets norra vägg.

Kyrkans västentré med den nya rampen. Foto: Lars Jönsses, Dalarnas museum, 2014.

Kronologi

Årtal:	Händelse:	Källa:
1660	Ett kapell byggs på platsen och ersätter sannolikt ett tidigare.	Ahlberg, 1996
1779	Det nedgångna kapellet ombyggs helt. Ett torn tillkommer. Byggmästare är Mur Olof Nilsson. Nuvarande dopaltaret tillkommer som huvudaltare.	Ahlberg, 1996 Sjögren, 1950
1792	Kyrkorummet och inventarier målas av Juvas Anders Ersson.	Ahlberg, 1996
1826–27	En ombyggnation och ommålning av kapellet sker. Byggmästare är M. A. Andersson. För ommålningen står Sangsta Jonas Eliasson.	Ahlberg, 1996 Sjögren, 1950
1846	Kyrkogården invigs. Innan dess fördes de döda till Malung.	Sjögren, 1950
1890	Det gamla kapellet anses utjänt och rivs till förmån för ett nytt kapell ritat av arkitekten Gustaf Sjöberg.	Ahlberg, 1996
1940	En ny väg till kapellet anläggs och kyrkogården utvidgas.	Malungs församling
1944	Ett par grindstolpar i granit samt en kyrktrappa i granit tillkommer.	Malungs församling
1965–66	En fullständig ombyggnation av kapellet sker under ledning av arkitekten Tore Virke. Byggmästare är yttermalungsbon Axel Döhlhed, konstruktör är Gösta Lundin i Solna och kyrkmålare är Evald Hålanesson på Sollerön.	Byggmästaren, 1966
1972	Kyrkogården utvidgas. Gamla skolan inköps av församlingen.	Åhnebrink & Norstad, 1992
1990	Kyrkogården utökas. En minneslund anläggs.	Åhnebrink & Norstad, 1992
2003	Takbelysningen i kyrkorummet kompletteras med ytterligare en elektrisk ljuskrona, gjord med den gamla som förlaga.	Dalarnas museums arkiv
2006	Gångmattorna från 1966 byts ut. Mattorna som gick från mittgången ut mot sidoskeppen ersattes inte utan togs bara bort.	Dalarnas museums arkiv
2009	Hela kapellet koppartak och takavvattning ersätts med ny, till största del lika befintlig. En taklucka på långhuset tas bort, tornets vattkupa minskas till storlek som de på långhuset, och placeringen av stuprör ändras på kor och vid långhusets takkupa.	Dalarnas museums arkiv
2013–14	En ramp tillkommer till entrétrappan vid västporten.	Dalarnas museums arkiv

I koret återinsattes altarringen och altaret. Ett par kandelabrar tillkom vid 1960-talsombyggnaden. Altartavlan är från 1792 och satt i 1890-talskapellet uppe på västläktaren. Altartavlan har styrt färgsättningen av altare, altarring, predikstol, dopfunt och dopaltare.

Det södra sidoskeppet är en ljus och tilltalande plats för kören.

Kapellets gamla korskrank byggdes om till dörrar.

Orgeln fick en asymmetrisk specialkonstruktion och tillverkades av återbrukat virke från rivningen av korsarmarna.

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Yttermalungs kapell har ett mycket högt kulturhistoriskt värde som till största del är kopplat till dess gestaltning och tillkomsten av denna.

Byggnadens arkitektur är mycket säregen. På håll är det vid en första anblick lätt att luras att tro att det är en vanlig svensk långhuskyrka med sitt höga torn, vita långhus och polygonala kor men vid en närmare granskning blir det tydligt att kapellets skepnad är en modernistisk skapelse. Interiört är de modernistiska dragen ännu tydligare men att byggnadens stomme är gammal återspeglas i den traditionella formen på kyrkorummet, och även förekomsten av vissa äldre inventarier bidrar till att återspegla kopplingen bakåt i historien. Kyrkorummets ljusföring och färgsättning är väldigt speciell och bidrar till stor del till upplevelsen av rummet. De återvunna materialen, samt de äldre inventarierna och byggnadsdetaljerna hjälper till att skapa en tidlöshet i byggnaden.

Arkitekturen är således både modern och gammaldags, vilket får sägas vara ovanligt för tiden för dess tillkomst. Till skillnad från andra samtida kyrkor har Yttermalungs kapell i ganska liten grad påverkats av den då aktuella diskussionen om moderna småkyrkor och nya liturgiska idéer om kyrkobyggnadskonst. Att detaljer och material från kapellets äldre gestaltning återbrukades och återinsattes är också ovanligt för tiden, och visar på en sällsynt stor hänsyn för det sena 1800-talets byggnadskonst. Ombyggnaden måste betecknas som tämligen hårdhänt med vår tids mått, men just medvetenheten om värdena hos det gamla nygotiska kapellet är något som inte ofta uppträdde under perioden. Kapellets arkitektur har därför ett mycket högt arkitekturhistoriskt värde som ett tidigt exempel på att arkitekter såg värde i tidigare generationers bidrag. Ytterligare en aspekt av värdet är hållbarhetsperspektivet i att

Sakristians utformning har mycket gemensamt med kyrkorummet.

återanvända rivningsmaterial, något som än i dag är sällsynt och på 1960-talet var mycket ovanligt. Yttermalungs kapells arkitektur har även ett mycket högt arkitektoniskt värde på grund av den intressanta färgsättning, materialverkan och ljusföring som skapar en harmonisk upplevelse av att vistas i kyrkorummet. Bägge värdena förstärks av hög kvalitet och sällsynthet. Att arkitekturen till största del är oförändrad sedan 1960-talsombyggnaden gör att värdena förstärks av autenticitet.

Företeelsen att arkitekten återbrukade rivningsmaterial i ombyggnationen är intressant på flera sätt. Som konstaterats ovan så är fenomenet mycket ovanligt och intressant för sin tid, vilket ger ett mycket högt arkitekturhistoriskt värde. Att ett av de drivande motiven till återbruket var hänsynen till tidigare generationers arbete ger företeelsen ett samhällshistoriskt värde eftersom det är ett exempel på hur även "vanligt folks" historia började uppvärderas. Att det gamla kapellet fortsatt ta viss plats även i sin nya form ger både ett byggnadshistoriskt värde och ett kontinuitetsvärde eftersom historiens gång med de förändringar som hör till blir avläsbar. Det återbrukade materialet bidrar även till att skapa en spännande arkitekturupplevelse, vilket innebär att det har ett högt arkitektoniskt värde. Värdena förstärks av sällsynthet och hög kvalitet. De värden som hör ihop med företeelsen att arkitekten återbrukade rivningsmaterial är mycket starkt sammankopplade till det faktiska materialet, alltså såväl den enskilda panelbrädan i taket som dörrarna tillverkade av det gamla korskranket.

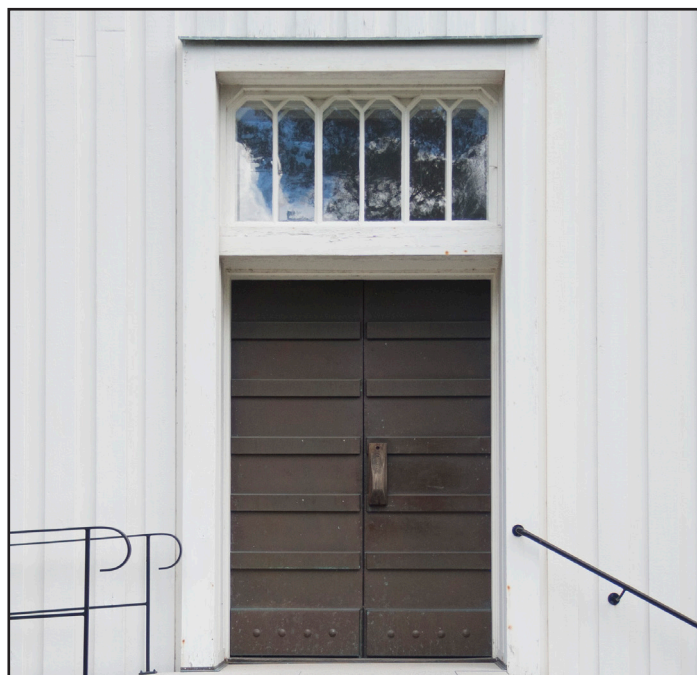
Sammanfattningsvis har Yttermalungs kapell ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Huvudmotivet är dess mycket höga arkitekturhistoriska värde och ytterligare grundmotiv är dess samhällshistoriska värde, byggnadshistoriska värde, kontinuitetsvärde samt mycket höga arkitektoniska värde. Förstärkande motiv är sällsynthet, autenticitet och hög kvalitet.

I vapenhuset fanns tidigare en trappa upp till västläktaren. När den togs bort fick rummet en ljusare karaktär.

I ett förråd står ett äldre skåp med okänt ursprung.

Vid ombyggnaden kläddes den gamla kyrkporten med koppar. Något lås sattes inte in eftersom kyrkan alltid skulle stå upplåst.

KÄLLOR

Otryckta källor

Dalarnas museums arkiv

Darphin, Jean-Paul, *Kulturbistorisk karakteristik, Yttermalungs kapell*, 2005

Uppsala landsarkiv, Malungs kyrkoarkiv, SE/ULA/11213

Åhnebrink, Inga & Norstad, Johan, Informationstext i pärm i kapellet, 1992

Tryckta källor

Ahlberg, Hakon, *Dalarnas kyrkor i ord och bild*, Kronvall information i samarbete med Västerås stifts information, Falun, 1996

Virke, Tore, 'Ombyggnad av Yttermalungs kyrka i Dalarna 1964–1966', *Byggmästaren: tidskrift för arkitektur och byggnadsteknik*, 1966:12, s. 427–434, Bröderna Lagerströms förlag, Stockholm, 1966

Génétay, Cissela & Lindberg, Ulf, *Plattform Kulturbistorisk värdering och urval [Elektronisk resurs] : grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm, 2014

Unnerbäck, R. Axel, *Kulturbistorisk värdering av bebyggelse [Elektronisk resurs]*, Riksantikvarieämbetet förl., Stockholm, 2002

<http://www.raa.se/publicerat/9789172096073.pdf>

